

Барчі Б. В.,

*психрхн., ст. викладач кафедри психології,
Мукачівський державний університет,*

Україна, м. УЛукачево

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ПОВТОРНОГО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Становлення сучасної молоді особистості відбувається в нових для України умовах. Зміни, що мають місце у житті нашого суспільства, з особливою гостротою актуалізують проблему готовності до свідомого вибору власної життєвої позиції, максимальної реалізації особистісних можливостей та адекватної професійної діяльності. Майбутня професія - засіб реалізації сенсу свого життя, тому професійне самовизначення розглядається як особлива форма особистісної активності, як засіб реалізації суб'єктивних властивостей особистості. К.А. Абульханова-Славська розглядає самовизначення як певну форму активності особистості, в процесі якої відбувається формування її життєвої позиції. Згідно з її трактовкою, життєва позиція - пролонгована реалізація цієї позиції у часі, а також сенс життя, як ціннісне визначення, що формують життєвий шлях особистості [1].

Сучасні соціально-економічні та політичні зміни у суспільстві поряд із позитивними тенденціями спричинили низку негативних наслідків, зокрема, безробіття. За С.І.Ходакевичем, безробіття є складним соціально-економічним явищем, за якого люди, які хочуть і можуть працювати, не можуть знайти відповідної роботи внаслідок нездатності суспільства в силу як об'єктивних, так і суб'єктивних причин створити умови для раціонального застосування здібностей і таланту людей [5]. В такій ситуації важливим для особистості є мотивація на здобуття нової професійної освіти, тобто, мотивація повторного професійного самовизначення особистості.

У вітчизняній психології процес професійної переорієнтації вивчається у контексті особистісного і професійного розвитку людини. Акцентується увага на таких аспектах цієї проблеми як взаємозв'язок вибору професії і формування професійної спрямованості особистості, актуальність професійного вибору протягом життєвого шляху людини, готовність особистості до повторного вибору професії [3].

Вибір професії став серйозною соціальною проблемою, оскільки незавершеність професійного самовизначення, розтягнутість цього процесу в часі у багатьох випадках стає причиною недостатньої задоволеності частини людей своєю професією, а отже, і текучості кадрів, яка в умовах дефіциту робочих рук завдає чималого збитку економіці. Проблема професійної переорієнтації осіб є новою і вимагає уваги психологів, обґрунтування її теоретично-методологічних орієнтирів, удосконалення

психологічного забезпечення профорієнтаційної роботи. Важливе значення для успішної перекваліфікації працівників мають мотиваційні фактори.

Досліджуючи проблеми мотивації, психологи наголошували на: зв'язку формування мотивів з минулим досвідом суб'єкта (С.Л. Рубінштейн), ієрархізації та підпорядкуванні мотивів (О.М. Леонтьев й інші), ролі пізнавальних й емоційних компонентів у мотиваційних процесах (І.Д. Бех, М.Й. Боршевський, В.А. Іванніков, В.І. Ковальов, К. Левін, К. Обуховський), ситуативному розвитку мотивації (В.К. Вілюнос), детермінації вибору фіксованою установкою (Д.М. Узнадзе), порушенні процесів смислотворення (Б.С. Братусь, Б.В. Зейгарник, Л.С. Цветкова), опосередкованості мотивації (В.П.Казимиренко, Н.В.Чепелева, Х.Хекхаузен), впливу суб'єктивної цінності мети та ймовірності успіху на виникнення спонук (А. Аtrinson, G. Rotter) [2].

У мотиваційному процесі важливу роль відіграє особистісний смисл майбутньої дії (О.Г. Асмолов, Л.С. Виготський, Д.О. Леонтьев, В. Франкл, Т.М. Титоренко й інші) [4]. Творення смислу полягає у здатності породжувати, творити його, а не володіти ним зараз.

У психологічній літературі питання повторного вибору професії вивчаються у взаємозв'язку із проблемою професійного та життєвого самовизначення особистості. Підкреслюється важливість знаходження оптимального шляху самореалізації у професійній сфері та звертається увага на актуальність ціннісно-сміслового визначення щодо професії та життя в цілому протягом всього життєвого шляху людини (Б.Г. Ананьев, Є.О. Клімов, В.В. Рибалка, Б.О. Федоришин) [2]. Проводиться ідея, що розв'язання проблеми професійного самовизначення та здійснення повторного професійного вибору потребує сформованої структури особистісної саморегуляції (О.А. Конопкін, В.І. Моросанова). У цьому контексті науковий інтерес становлять механізми особистісної регуляції особистості у процесі зміни професії, а також особливості повторного вибору професії залежно від рівня саморегуляції особистості.

Особистості формують мотиви вибору нової професії за допомогою механізмів вольової регуляції. Внутрішні мотиви формують через апеляцію до сформованих цінностей, які доволіно актуалізує індивід, та через неусвідомлене створення ілюзорного образу нової професії.

Мотивація свідомого вибору професії - це система мотивів, спрямованих на реалізацію потреби в оволодінні певним видом професійної діяльності. Мотив - спонукальна причина дій і вчинків людини. Мотивація формується в людини в міру усвідомлення нею суспільної значимості обраної діяльності і правильної оцінки своїх індивідуальних нахилів і здібностей. Тому мотивацію повторного вибору професії, як і будь-яке психічне явище, дуже важливо розглядати в розвитку, із врахуванням вікових змін. При цьому важливо не лише краще зрозуміти характер зміни мотивації, але й побачити, які її сторони на певному етапі розвитку потребують виховного впливу.

Мотиви повторного вибору професії можна звести до трьох основних комплексів: інтерес, обов'язок, самооцінка професійної придатності. Мотивом повторного професійного самовизначення осіб, які мають середню спеціальну або вищу освіту, є отримання додаткової професійної освіти за спеціальностями, актуальними на ринку праці сьогодні. Таким чином, суть мотивації повторного вибору професії загалом зводиться до наступних мотивів: успіх у майбутній професійній діяльності; повернення втраченого статусу у суспільстві; задовільна заробітна платня; професійне зростання, розширення професійних можливостей; відповідність професії інтересам та нахилам.

Повторний вибір професії дорослою людиною, детермінований її прагненням до професійної самореалізації, трактується не як кризовий момент професійного становлення, а скоріше як життєвий вибір, коли високий рівень суб'єктності дозволяє зберігати певну особистішу автономність у ситуації переорієнтації і обирати нову діяльність відповідно до внутрішніх ціннісних пріоритетів. Повторне професійне самовизначення є важливим фактором самореалізації особистості в конкретній професії і в культурі взагалі. Постійний пошук свого місця у світі професій дозволяє особистості знайти область діяльності для повної реалізації.

Отже, психологічний зміст повторного професійного самовизначення полягає не просто у виборі нової конкретної професії, а в знаходженні особистісних основ цього вибору, що суб'єктивно переживається як пошук покликання, що відповідає потребі краще зрозуміти себе та відшукати сенс свого життя. Оптимізація професійного самовизначення на ранніх етапах полягає в спрямуванні особистості на самостійний, свідомий повторний вибір професії, який повинен здійснюватися у результаті аналізу своїх внутрішніх ресурсів, зокрема своїх здібностей, потреб, мотивів, життєвих цілей та співвідношення їх з вимогами та можливостями нової обраної професії.

Література

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни / Ксения Александровна Абульханова-Славская. - М. : Наука, 1991. - 335 с.
2. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения: учеб. пос. / Евгений Александрович Климов. - М.: Академия, 2007. - 302 с.
3. Мілютіна К.Л. Траєкторії життєвого шляху особистості в динамічному середовищі: моногр. /К.Л. Мілютіна. - Ніжин : Аспект-Поліграф, 2012. - 298 с.
4. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами бедності:наук. вид./Тетяна Михайлівна Титаренко. - К.: Либідь, 2003. - 376 с.
5. Ходакевич С.І. Безробіття в умовах трансформації економіки України України : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. екон. наук : спец. 08.01.01 „Економічна теорія” / С.І. Ходакевич. - К., 2001. - 20 с.

